

Dóczi működésének értékéről tanuságot tesz a könyv záradéka is; megtudjuk onnan, hogy tisztelőinek sokasága az ő nevére jubileumi alapítványt létesített. Ez is hozzájárul tehát ahhoz, hogy megmaradjon az emlékezete azoknak a szolgálatoknak, amelyeket Dóczi Imre a református és azáltal az egész nemzeti közművelődés-ügyének tett és remélhetőleg még sokáig folytat. *Szöts Gyula.*

Ernst Bergman: Fichte, der Erzieher zum Deutschtum.

Eine Darstellung der Fichte'schen Erziehungslehre. Leipzig, 1915, Meiner.

Ez a könyv — a neveléstudomány történetére vonatkozó kutatások mintaképe — Fichte neveléstani eszméit adja elő, világítja meg a Fichte kulturfilozófiájának és a kor szellemi áramlatainak keretébe illesztve be azokat. Az egész mű három könyvre oszlik. Az első könyv szól Fichte neveléstanának filozófiai alapjairól és felmutatja azt a szoros kapcsolatot, amely van Fichte bölcelete és Kant szabadságtana között. Fichtenek minden műve, még a *Wissenschaftslehre* is az ő erkölcsi reformatori működésének áll szolgálatában s azt a működést az a mély meggyőződés hatja át és élteni, hogy a transzcendentális filozófiának megváltó ereje van. A második könyvben azt a képet elemzi Bergmann, amelyet Fichte a régi és az új emberiségről festett és Fichte kultura-eszményét állítja elének. A régi emberiség tudatlan, önző, endaimonistikus és dogmatikus. Ezzel szemben az új embernek lényege az eszmében való élet s ennek megfelelően az új ember művész, hős, tudós és vallásos. Az eszmében való élet pedig nem egyéb, mint a faj iránt való szeretet. A fajnak célja a *kultura*, minélfogva minden kormányzó férfiúnak «tudós»-nak is kell lennie, aki az ész szerint szabadsággal rendezi az emberi viszonyokat. Ennek a tudósnak eszményképét Fichte valami bámulatba ejtő hévvel, melegséggel, szinte vallásos fanatizmussal rajzolja meg minduntalan és hirdeti minden alkalommal. A tudós behatol a dolgok összefüggésébe, szemléli az isteni eszmét s éppen azért magányos is, aki távol a világnak zajától a legnagyobb boldogságot élvezi. Az ilyen tudós az emberiségnek vezetője, őre, tanítója és prófétája. A tudós a társadalmi közösségnek intellektuális lelkiismerete. A tudós valóban istennek a célját valósítja meg s ő maga is nem egyéb, mint az istennek egy gondolata. — A harmadik könyv végül magával Fichtének neveléstanával ismerteti meg. Fichte a német *nemzeti* nevelésnek szószólója. Ennek a nemzeti nevelésnek szerinte hármas haszna lesz: 1. egy gondolatba egyesíti a nemzet műveltjeit s egységök tudatát szüli; 2. felrázza a nemzetet letárgiájából és tette serkenti; 3. önismeretre vezeti a nemzetet, megmutatván, hogy minden szerencsétlenségnek

oka az érzéki értékelésben és önzésben rejlik. E célok elérésének érdekében a nevelés egyfelől *népnevelés*, másfelől *tudósok nevelése*. A népnevelés terén nincs különbség az osztályok és rendek között. A cél: a gyermekeknek — kivétel nélkül — a feltétlen idealizmus magaslatára való emelése. A gyermek lelkében már ott szunnyadó «szemlélet» az eszmék világa felé kell irányítani. A tudósok nevelésében pedig az a fő, hogy meglássa a tudós az eszmét a maga teljességében és a maga fényében, hogy ennek megfelelően kialakíthassa teljes mértékben az észet is. E célnak érdekében áll: a gimnázium és az egyetem.

Ez a sovány vázlat éppen csak a figyelmet akarja felhívni Bergmann könyvére, amely nem csupán mint *pedagógiai*, hanem mint *kulturbölcséleti* mű is megérdemli a tanulmányozást. Fichtének bölcsesete az eszes Én kifejlésének filozófiája lévén, *ex asse* a cselekedetnek és gyakorlatnak a tana, amely a kultura mai kérdéseinek megoldásában mellőzhetetlen vezetőnk és útmutatónk.

(Kolozsvár.)

Bartók György.

Károlyi Sándor: Az iskolán kívüli népoktatás és a népjólét.

Szatmár-Németi, 1917. 193 l. Ára 4 korona.

A szerző legnagyobbreszt azokat a cikkeit gyűjtötte össze és adta ki, melyek különböző helyeken, tanügyi és más lapokban már megjelentek s igyekezett összhangba és egy gondolatmenetbe hozni őket. Mondjuk meg itt elől, hogy épp ez a mű legnagyobb baja, hogy a darabok minden utólagos simítás ellenére is meglehetősen mozaikszerű képet alkotnak. E tekintetben hasonlít a mű az olyan «Erlebtes und Erstrebtes»-jellegű gyűjteményekhez, melyekkel a német Kreischulinspektorok szokták jubilálójukat megörvendeztetni. Ezért inkább szerettük volna, ha a szerző e kétségtelenül értékes, de mégis lazán összefüggő cikksorozat helyett egészen konkrétan és alapjaiban tárgyalja azokat a feladatokat, melyek a tanítóra a kérdéssel szemben várnak. Azt nagyon szépen és helyesen emeli ki, hogy a tanító hivatása nem ér véget az iskolában, hanem ki kell lépnie az életbe. Hiszen az iskola — itt népiskoláról van szó — hatástalanságának egyik oka, hogy elvesztette az étellel a kapcsolatot, vagyis nevelő intézmény jellegéről lemondott. Épp azért a szerző helyesen hangsúlyozza a tanító iskolán kívüli munkássága jelentőségét. Mindössze én nem korlátoznám ezt csak az *intézményes* munkára (egyesület-alakítás, gazdasági befolyásolás stb.), hiszen ez mind nem elég. Szerző bizonyára magától értetődőnek gondolta, s azért nem fejezte ki határozottan (a sorok között olvasható), hogy itt a dolog súlypontja a tanító *népnevelői*